

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v101.2024.22>

С. О. Хвостовцов

СУТНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Постановка проблеми. Поточна ситуація в Україні вимагає запровадження у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї належного законодавчого регулювання та формування конкретної державної стратегії, політики, механізмів її врегулювання. Проте Україна не має, на сьогодні такого досвіду, тому впровадженню нових правил та дозволу суспільству в користуванні цивільною вогнепальною зброєю, мають бути фундаментальні дослідження, зокрема держав, в яких є система дозволів на отримання громадянами цивільної вогнепальної зброї.

В той же час наша країна повинна будувати політику в сфері обігу зброї, враховуючи такі негативні аспекти як війна, внаслідок якої суттєво зростає кількість незаконної зброї; незважаючи на бажання значної частини суспільства в придбанні цивільної зброї для особистої безпеки, водночас є багато фахівців та експертів, які зазначають про негативні сприйняття населенням масового володіння вогнепальною зброєю громадянами. Даний факт підтверджується тим, що останні десятиліття парламент держави постійно провалює спроби прийняти єдиний законодавчий акт у цій сфері.

Протягом останніх років деякі зарубіжні країни (наприклад, США) переглядають законодавчі вимоги щодо обігу зброї в державі. Причиною цього є велика кількість збройних терактів, стрілянин, що вчиняються громадянами відносно цивільного населення. Тому в законодавстві таких країн, спостерігаються зміни, а саме: посилення та запровадження заборон в цій сфері.

Європейський Союз також прийняв нововведення у вигляді Директиви (ЄС) 2021/555 Європейського парламенту та Ради від 24 березня 2021 р. «Про контроль за придбанням та зберіганням зброї (кодифікація)». Отже, проблематика правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї залишається актуальними для багатьох держав і по сьогодні.

В Україні це питання є ще більш актуальним, оскільки російська військова агресія, окупація, вторгнення та погіршення криміногенної ситуації впливають на всі соціальні явища та процеси.

Тому на сьогодні є актуальним дослідження міжнародного законодавства та досвіду діяльності уповноважених підрозділів правоохоронних органів сфери контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, для визначення найкращих напрямків створення, удосконалення законодавства, механізму контролю та створення відповідних законів.

Стан дослідження. Серед вітчизняних науковців які вивчали досліджуване питання слід виокремити наступних: І. В. Васильєв, В. А. Гуменюк, Миронюк С. А., А. В. Самотуга, С. В. Діденко, Ю. П. Жванко, О. А. Журавель, А. В. Корнієць,

В. М. Коротаєв, Собакарь А. О., Ю. Е. Белінський, О. М. Бокій, К. О. Кучерук, С. П. Параниця, М. П. Федоров, А. Є. Фоменко, Д. С. Чуріков, І. П. Голосніченко, О. С. Доценко, К. Р. Резворович, Л. Л. Савранчук, В. В. Черней та ін.

Наукові здобутки цих вчених стали основою нашої статті за обраною тематикою.

Для досягнення мети необхідно проаналізувати законодавство, структуру та функції діяльності поліцейських та інших правоохоронних відділів, підрозділів зарубіжних країн, що здійснюють контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Виклад основного матеріалу. Поліцейська діяльність в сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є важливою складовою правоохоронної системи в багатьох зарубіжних країнах. Основна суть цієї діяльності полягає в забезпеченні безпеки громадян і запобіганні зловживанням зброєю, мінімізації вогнепальних інцидентів і злочинів, а також контролі за дотриманням правил щодо придбання, володіння і використання цивільної вогнепальної зброї. У різних країнах можуть бути різні підходи до регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї з точки зору процедур придбання, ліцензування, реєстрації та контролю власників зброї. Наприклад, у деяких країнах, таких як США, існують відкриті системи продажу зброї та широкі права на володіння необмеженою кількістю вогнепальної зброї, а в інших країнах, таких як Британія або Австралія, Франція діють більш суворі обмеження на доступ до зброї.

Діяльність поліції в різних країнах щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї також залежить від схильності соціуму до володіння зброєю, демократичності держави і т. д.

Так, наприклад, Г. Гергега, О. Зарубінський, Б. Петренко, Р. Старовойтенко у своєму дослідженні дійшли висновку, що у країнах Євросоюзу простежується відносно низький інтерес громадян до зброї, кожен дев'ять з десяти громадян не мають і не планують мати зброю для самозахисту. Країною з найбільшою у відсотках кількістю зброї для самозахисту в Євросоюзі є Литва, однак варто зазначити, що в цій країні в абсолютних показниках лише 0,7 на 100 громадян мають цивільну зброю (найнижчий показник в Європі), а показники індексу вбивств на 100 000 населення вищі за розвинені країни Європейського Союзу. Серед власників зброї лише 14% європейців придбали її для самозахисту. Європейські країни вирізняються найбільшою безпекою у світі і мають найнижчі показники індексу вбивств на 100 000 населення. Загальним трендом для Євросоюзу є посилення відповідальності за нелегальне чи надмірне використання вогнепальної зброї, особливу увагу приділено профілактиці масових невмотивованих убивств, проявам тероризму тощо [5, с. 61].

В той же час у США, де обіг і застосування зброї завжди був ліберальним порівняно з іншими країнами. Як зазначає А. Корнієць, законодавець країни завжди вважав, що право ходити озброєним є прерогативою вільних людей. Засновники держави визнавали його безперечним і поклали в основу американської політичної системи. У формулюванні Т. Джефферсона йдеться про те, що «це право та обов'язок усіх людей – завжди бути озброєними» [8, с. 89]. Водночас друга поправка Конституції США зазначає: «...право людей на зберігання і 328 носіння зброї не має

обмежуватися». Своїм конституційним правом користуються 7 з 10 дорослих американців, на руках близько 150 мільйонів одиниць зброї [61]. Будь-які обмеження в цій сфері зазіхають на конституційні права громадян. При цьому навіть драматичні інциденти з вогнепальною зброєю не змінюють ставлення американців до цього питання [8, с. 91].

Основним органом в США, що здійснює контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї громадян є (АТФ) (англ. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives, (ATF)) – федеральне агентство Міністерства юстиції США, в обов'язки якого входить розслідування і запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням, виробництвом і зберіганням вогнепальної зброї і вибухових речовин. У компетенцію агентства входить розслідування терористичних актів, підпалів і вибухів, а також контроль за незаконним обігом алкоголю та тютюну. Також Бюро виконує функції ліцензійного агентства для продажу, зберігання і транспортування вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин, а також торгівлі ними на території США.

Основні нормативно-правові акти, що регулюють їх діяльність є :

- Закон про контроль над вогнепальною зброєю (18 USC, розділ 44);
- Національний закон про вогнепальну зброю (26 USC, розділ 53);
- Закон про контроль за експортом зброї (22 USC, розділ 2778);
- Імпорт, виробництво, розповсюдження та зберігання вибухових матеріалів (18 USC, розділ 40) [6].

Фактичний даний відділ бюро АТФ в Сполучених Штатах Америки здійснює функції, в українській поліції яку здійснює співробітник дозвільної системи та слідчого підрозділу.

Так в Законі про контроль над вогнепальною зброєю зазначено, що Бюро та правоохоронні органи АТФ спільно з поліцією та ФБР розслідує збройні насильницькі злочини, злочини пов'язані з наркотерористами, жорстокими бандами, а також торговцями зброєю. Розділи 924(с) та (е) розділу 18 Кодексу Сполучених Штатів містять обов'язкові та жорсткі правила винесення вироків професійним озброєним злочинцям та торговцям наркотиками, а також іншим небезпечним озброєним злочинцям.

Бюро (АТФ) використовує ці закони для виявлення, розслідування та винесення рекомендацій щодо судового переслідування цих правопорушників, щоб знизити рівень насильницьких злочинів та підвищити суспільну безпеку. Бюро (АТФ) також прагне підвищити обізнаність штатів та місцевих органів влади про можливе федеральне судове переслідування відповідно до цих законів, тому займається профілактичною та роз'яснювальною роботою.

Бюро також видає ліцензії на вогнепальну зброю та проводить перевірки кваліфікації та відповідності ліцензіатам вогнепальної зброї, щоб попередити незаконне використання вогнепальної зброї та забезпечити дотримання федеральних законів про вогнепальну зброю. Крім сприяння забезпеченню дотримання федеральних вимог до закупівлі зброї та перевірки дотримання діючих ліцензіатів спрямовані на надання допомоги правоохоронним органам у виявленні та затриманні злочинців, які незаконно набувають вогнепальної зброї.

Перевірки також допомагають підвищити ймовірність того, що кримінальні сліди зброї будуть успішними, оскільки слідчі за галузевими операціями навчають ліцензіатів правильному веденню обліку та діловій практиці.

Щодо інших країн. Наприклад, У Федеральній Республіці Німеччина порядок придбання, зберігання та використання вогнепальної зброї громадянами регламентовано Законом про зброю від 06.03.1976. На руках у громадян Німеччини перебуває 10 мільйонів одиниць легальної зброї. За одночасного зростання кількості легальної зброї загальна кількість злочинів, пов'язаних із застосуванням зброї, за період з 1971-го по 1994 рік скоротилася на 60 % [7].

Закон «про вогнепальну зброю 1998 року» у Фінляндії зазначає, що володіння та використання вогнепальної зброї ліцензується місцевою поліцією без обмеження кількості ліцензій, які може мати людина. Ліцензії видаються для рекреаційного, виставкового або (за певних обставин) професійного використання. Зброя прямо не заборонена, але ліцензії видаються тільки з певних причин. Самооборона не вважається поважною причиною для придбання ліцензії на вогнепальну зброю. Як правило, це виключено з будь-якого непрофесійного використання, за винятком мисливської та спортивної зброї. Повністю автоматична зброя, як правило, не допускається. За винятком співробітників правоохоронних органів, тільки спеціально навчені охоронці можуть носити заряджену зброю в громадських місцях.

У листопаді 2007 року Фінляндія оновила свої закони Про зброю відповідно до директиви ЄС, усунувши можливість 15-18-річних осіб мати власний дозвіл, але можливість мати подвійну ліцензію на вже ліцензовану зброю з дозволу власника ліцензії залишається у цій віковій групі. У 2011 році Комітет з конституційного законодавства дійшов висновку, що люди віком від 20 років можуть отримати дозвіл на напівавтоматичну зброю; люди повинні демонструвати безперервну діяльність у сфері спортивної зброї протягом двох років, перш ніж вони зможуть отримати ліцензію на володіння власною зброєю.

Таким чином на основі зарубіжного досвіду вищезазначених країн, ми виокремили основні завдання та функції поліції, що відіграють важливу роль в сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї: 1). Видача ліцензій та дозволів на володіння та носіння зброї. Поліція перевіряє документи, стежить за виконанням вимог щодо стану здоров'я та поведінки заявників, проводить перевірку їх злочинної минулого та забезпечує безпеку відповідно до законодавства. Це допомагає забезпечити, що зброя доступна лише тим особам, які відповідають встановленим вимогам. 2). Реєстрація зброї та контроль за її переміщенням. Поліція веде реєстри власників зброї та забезпечує контроль за пересуванням зброї між власниками, забороненими зонами або країнами. Це допомагає відслідковувати неправомірне використання або зникнення зброї. 3). Проведення перевірок та розслідувань. Поліція здійснює перевірки власників зброї, включаючи періодичні перевірки безпеки та стану здоров'я, і здійснює розслідування випадків, пов'язаних з неправомірним використанням або зловживанням зброєю. 4). Контроль за дозволеними типами та кількістю зброї. Поліція забезпечує контроль за типами та кількістю зброї, яку може мати кожен власник в межах законодавства. Це сприяє запобіганню незаконного володіння наперебій зброєю і значно зменшує ризик її непра-

вومیрного використання. Поліція також проводить просвітницьку роботу серед громадян, що стосується правил безпечного використання зброї, відповідальності власників та інших аспектів контролю за зброєю.

Висновки. Важливо враховувати, що підходи до контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї можуть відрізнятися в різних країнах в залежності від історичних, культурних та правових факторів, а також виходячи з бажаної балансу між правом на володіння зброєю та загальним безпековим інтересом суспільства.

Література

1. Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification) URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX % 3A32021L0555\\$](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021L0555) (дата звернення: 19 жовтня 2023).
2. Миронюк Р. В. Особливості здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. *Юридичний бюлетень*. Вип. 26. 2022. С.158-166.
3. Myroniuk R. V., Myroniuk S. A. Peculiarities of application by police measures of administrative responsibility for committing offenses and procedures of appeals on their application. *Publishing House "Baltija Publishing"*. 2021. p.214-239 DOI: 10.30525/978-9934-26-185-5-7.
4. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 19 жовтня 2023).
5. Цивільна зброя в Україні: міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю / Г.Ф. Гергеа, О.О. Зарубінський, Б.М. Петренко, Р.В. Старовойтенко. К: Видавничий дім 426 ДЕФ-Україна, 2015. 152 с.
6. АТФ/Агенство по алкоголю, тютюну, вогнепальній зброї та вибуховим речовинам. URL: <https://www.atf.gov/> (дата звернення: 19 жовтня 2023).
7. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. Дис на здоб. док. юр. наук. 12.00.07. Київ. 2016, с.443
8. Корнієць А. В. Зарубіжний досвід функціонування адміністративно-правових режимів обігу зброї та вибухових речовин. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2016. №2 С. 88-93.

Анотація

Хвостовцов С. О. Сутність поліцейської діяльності в зарубіжних країнах у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. – Стаття.

Статтю присвячено проблематиці визначення сутності поліцейської діяльності зарубіжних країн у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. В ході аналізу визначено, що на сьогодні є актуальним дослідження міжнародного законодавства та досвіду діяльності уповноважених підрозділів правоохоронних органів сфери контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї

Виявлено проблеми, згідно з якими запровадження у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї вимагає належного законодавчого регулювання та формування конкретної державної стратегії, політики, механізмів її врегулювання. Проте Україна не має, на сьогодні такого досвіду, тому введення нових правил та дозволу громадянам в користуванні цивільною вогнепальною зброєю, мають бути фундаментальні дослідження та удосконалена нормативна база.

Здійснено аналіз наявних наукових досліджень та норм законодавства, що регулюють діяльність органів зарубіжних країн (США, ФРН та ін.) за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Установлено, що функції контролю у різних країн здійснюють різні підрозділи та відомства. Наприклад в США контроль за зброєю є юрисдикцією Міністерства юстиції.

Визначено, що поліцейська діяльність в сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є важливою складовою правоохоронної системи в багатьох зарубіжних країнах. Основна суть цієї діяльності полягає в забезпеченні безпеки громадян і запобіганні зловживанням зброєю, мінімізації

вогнепальних інцидентів і злочинів, а також контролі за дотриманням правил щодо придбання, володіння і використання цивільної вогнепальної зброї

Охарактеризовано специфіку видачі та придбання дозволів на володіння зброєю, зокрема в США, існують відкриті системи продажу зброї та широкі права на володіння необмеженою кількістю вогнепальної зброї, а в інших країнах, таких як Британія або Австралія, Франція діють більш суворі обмеження на доступ до зброї.

З'ясовано, що підходи до контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї можуть відрізнятися в різних країнах в залежності від історичних, культурних та правових факторів, а також виходячи з бажаної балансу між правом на володіння зброєю та загальним безпековим інтересом суспільства.

Ключові слова: державний контроль, правове регулювання, адміністративно-правовий аспект, воєнний стан, поліція, дозвіл.

Summary

Khvostovtsov S. O. The essence of police activity in foreign countries in the field of control over the circulation of civilian firearms. – Article.

The article is devoted to the problem of determining the essence of the police activity of foreign countries in the sphere of control over the circulation of civilian firearms. In the course of the analysis, it was determined that the study of international legislation and the experience of authorized units of law enforcement agencies in the sphere of control over the circulation of civilian firearms is currently relevant

Problems have been identified, according to which the introduction of civilian firearms requires proper legislative regulation and the formation of a specific state strategy, policy, and mechanisms for its regulation. However, Ukraine does not currently have such experience, therefore, the introduction of new rules and permission for citizens to use civilian firearms requires fundamental research and an improved regulatory framework.

An analysis of available scientific research and legislative norms regulating the activities of bodies of foreign countries (USA, Germany, etc.) on the circulation of civilian firearms was carried out.

It was established that control functions in different countries are performed by different units and departments. For example, in the US, gun control is the jurisdiction of the Ministry of Justice.

It was determined that police activity in the sphere of control over the circulation of civilian firearms is an important component of the law enforcement system in many foreign countries. The main essence of this activity is to ensure the safety of citizens and prevent the misuse of weapons, minimize firearm incidents and crimes, as well as control compliance with the rules for the acquisition, possession and use of civilian firearms

The specifics of issuing and acquiring permits to own weapons are characterized, in particular, in the USA, there are open systems of selling weapons and broad rights to own an unlimited number of firearms, while in other countries, such as Great Britain or Australia, France, there are stricter restrictions on access to weapons.

It has been found that approaches to control the circulation of civilian firearms may differ in different countries depending on historical, cultural and legal factors, as well as based on the desired balance between the right to own weapons and the general security interest of society.

Key words: state control, legal regulation, administrative-legal aspect, martial law, police, permission.